

Vakbonden aarzelen op de tweesprong

De reacties van de grootste FNV-bonden op de voorstellen van Jetta Klijnsma houden iedereen in spanning. Doen ze mee? Gooien ze de kont tegen de krib? Op 23 juni weten we of de FNV een nieuwe weg inslaat.

Zoekt ze de toekomst door te breken met de 'ballast van het verleden', met Henri Polaks 'moderne vakbeweging'? Of treedt ze toekomst juist tegemoet met de steun van het verleden, weet ze daaraan juist nieuw elan te ontleen? De huidige opvattingen van de bondsleiders bieden weinig houvast, net als die van vier jaar geleden, die door Bert Breij zijn opgetekend in het boek *Twee miljoen leden*.

In dit nummer:

pag 1 - 2 - 3
Vakbonden aarzelen op de tweesprong

pag 3
Dwarsligger

pag 4
Meeslepende biografie over Ferdinand Domela Nieuwenhuis

pag 5
Betaalbare vakanties voor leden dankzij de vakantieoorden

pag 6
Het Zwarte Corps

pag 7
Pieter Jelles Troelstra

pag 8
In memoriam Theo Jonkergouw

pag 9
In memoriam Jacques Giele

pag 10-11
Themabijeenkomst over Vakbeweging en politiek

pag 11
Literatuursignaleringen

pag 12
Ontwikkeling website ligt op koers

pag 12
Kandidaat gezocht voor opvolging van de voorzitter

Waarnemend AbvaKabo-voorzitter Corrie van Brenk is zeer uitgesproken. "Volstrekt onvoldoende", zegt zij in Trouw. "Klijnsma stelt de verkeerde diagnose en komt dus tot een verkeerd medicijn. Het zijn de drie grote bonden, die het moeten doen. De rest is met zichzelf of heeft geen tijd. Als je de drie grote bonden opknipt in allemaal kleine stukjes, hoe ga je dan kracht organiseren?"

Intern gekrakeel

Bondgenoten kiest voor een meer positieve toonzetting, maar bewaart de strijdbijl voor later om de nieuwe vakbeweging om te vormen tot van onderop opgebouwde organisaties in herkenbare sectoren en beroepsgroepen. En dat biedt het perspectief van voortgaand intern gekrakeel na een congres waar ogenschijnlijk de rijen weer worden gesloten. Bondgenotenvoorzitter Henk van der Kolk in een reactie op NOS Radio 1: "Er zijn nog enkele verbeterpunten, zoals de sectorale indeling die tot gedwongen opsplitsing kan leiden, en de financiële invulling."

In de voorstellen van Jetta Klijnsma wordt het plan van oud-NVV-voorzitter André Kloos uit 1969 nieuw leven ingeblazen.

Een eenheidsvakbeweging, geen afzonderlijke bonden meer, wel flexibele bedrijfs-groepen die een betere aansluiting bij de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt mogelijk moeten maken. Kloos kreeg er een te krappe meerderheid voor en durfde vervolgens niet door te zetten. De bonden die er wel voorstander van waren, fuseerden tot Industriebond NVV en Bouwbond NVV. Arie Groenevelt, de eerste voorzitter van de Industriebond, is er altijd voor blijven ijveren. Dat heeft ook zijn houding tegenover de FNV-vorming bepaald. De weg van federatievorming naar fusie vond hij veel te traag. 'Direct fuseren' was zijn devies.

Nauwelijks vier jaar geleden was de structuurdiscussie geen onderwerp van gesprek voor de bondsvoorzitters, toen ze door Bert Breij aan de tand werden gevoeld voor het door de Vakbondshistorische Vereniging (VHV) uitgegeven boek *Twee miljoen leden*. Breij was hoofd voorlichting van de Industriebonden NKV en FNV in de zeventiger en begin tachtiger jaren. Kennelijk voelden de bondsvoorzitters dit destijds als het trekken aan een dood paard. De vorming van Bondgenoten lag nog vers in het geheugen. Breij: "In de interviews wordt bevestigd dat de vorming van FNV Bondgenoten, vanuit

vervolg op pagina 2 ▶

◀ *vervolg van pagina 1*

vier bonden met een totaal verschillende identiteit, veel te snel is uitgevoerd en slecht is voorbereid.”

Grote verschillen

En bovendien stemden de ervaringen met de samenwerking op het terrein van de individuele dienstverlening, huisvesting en dergelijke ook al niet echt vreugdevol. Breij komt dan ook tot de conclusie dat elke voorzitter het spanningsveld laat zien waarin hij of zij zich beweegt en toont zijn of haar ambities daarin. “Het interessante is ook dat duidelijk de accenten zichtbaar zijn tussen de verschillen die de FNV, CNV en MHP willen leggen. Maar ook binnen elke centrale zijn er grote verschillen. Daarbij wordt ook duidelijk zichtbaar hoe men de bond ziet, als een onderneming of als een vereniging of als beide. Strategieën en methoden van aanpak verschillen nogal. De grote zoektocht naar de toekomst is voelbaar. Het lijkt er veel op dat iedere voorzitter hierbij zo zijn eigen weg bewandelt.” *(mijn cursivering, Spr)*

De huidige situatie biedt niet meer zo veel ruimte om een eigen weg te bewandelen. Er is een intern inhoudelijk verschil van mening uitgegroeid tot een uitslaande brand. Externe brandweerlieden als Han Noten en Herman Wijffels hebben de brand moeten blussen en toen zij in Dalfsen het sein ‘brand meester’ hebben kunnen geven, hebben zij Jetta Klijsma aangezocht als brandpreventie om te adviseren hoe nieuwe branden te voorkomen. Dat dwingt de bewoners om in hun opvattingen naar de grootst mogelijke overeenstemming te zoeken. Een nieuwe structuur moet daar onderdeel vanuit maken, maar als sluitstuk van overeenstemming over inhoudelijke onderwerpen. Wat zou de vakbeweging moeten zijn, wat zou ze willen zijn? En welke structuur sluit daar het best op aan. In die volgorde. Hebben de bondsvoorzitters weinig te bieden in *Twee miljoen leden* op het punt van de structuur, op tal van inhoudelijke aspecten des te meer.

Een bloemlezing uit de interviews laat een caleidoscoop aan opvattingen zien, die eerder aanvullend zijn dan tegenover elkaar gesteld. Agnes Jongerius spreekt van een algemene taak van de vakbeweging: “De FNV heeft een taak om het kapitalisme terug te brengen naar normale proporties. Historisch gezien was het ‘temmen van het beest van het kapitalisme’, of het sociaal

inkaderen van de markteconomie de kerntaak, maar de regels van het spel en de markteconomie zijn veranderd. Het ‘beest’ waart nog steeds rond en is veelkoppig, maar de vakbeweging staat ervoor om te waken dat mensen niet het onderspit delven.”

Jeroen de Glas, destijds voorzitter van FNV Jong, heeft respect voor oudere kaderleden, maar zoekt naar nieuwe instrumenten: “Zonder het nieuwe digitale middel zal de vakbeweging het niet redden, maar het moet dan wel volledig informerend en interactief zijn. Er is een andere mentaliteit dan 30 jaar terug. Je moet mensen redenen om uit eigen belang lid te worden. Op die manier heb je ook een grote achterban. Dat is gezond egoïsme.”

Te weinig jongeren

Henk van der Kolk wijst in 2008 op het dreigende verlies aan relevantie. “Als de vakbeweging meer en meer terugvalt op het ouder worden autochtone ledenbestand dan zal de bond maatschappelijk gezien binnen de bedrijven steeds minder relevant worden. Dan zullen er nieuwe organisaties ontstaan die in het gat willen springen. Het gat zit onder jongeren en dat is manifest. Er zijn te weinig jongeren georganiseerd. Als wij hen niet kunnen bereiken doen anderen dat. Het is dus van groot belang dat we onszelf vernieuwen.”

Edith Snoey, destijds zijn collega-voorzitter van AbvaKabo, sluit daar op aan: “Als vakbeweging kun je mensen niet meer op één hoop gooien, dat heeft geen enkele aantrekkingskracht. ‘Ambtenaren’ is een veel te breed begrip. Mensen voelen zich veel meer aangesproken als we hen op hun professie of vak aanspreken. Daar ligt onze toekomst. Daar moet ook veel harder en gericht aan gewerkt. Je werkt bij de brandweer of bij justitie of als onderwijzer of verpleegkundige, in een aanspreekbaar beroep of vak. Basaal is ook te beseffen dat de leden van zichzelf zijn en niet van een organisatie.”

Er wordt binnen de vakbeweging vaak een onderscheid gemaakt tussen grote en kleine bonden. Het onderscheid wordt dan gemeen in ledentallen. Maar als naar organisatiegraad wordt gekeken dan ontstaat er een andere ranglijst. Dan zijn de grote bonden in tal van sectoren klein en kleine bonden in hun eigen sector groot. In zekere zin is dat de boodschap van Jetta Klijsma met

haar voorstellen. Concentreer je op sectoren en beroepen en richt daar de organisatie op in. Voor vakbondsleden van de kleine bonden met een duidelijke identiteit zal er dan ook waarschijnlijk weinig veranderen.

Walter Drescher, voorzitter van de Algemene Onderwijsbond, verwoordt het in 2008 zo: “De AOb keert zelf de laatste jaren steeds meer terug naar haar roots, naar het aspect van de beroepsuitoefening, zoals dat ooit begonnen is. Van oudsher had de beroepsgroep een rol bij het opleiden van leraren, maar die is verdwenen. Ik zie graag dat er weer meer grip komt op het onderwijs zelf, vanuit de leraren. In vermoed dat we in 2018 er heel beroepsverenigingachtig uit zullen zien. Voor andere bonden vind ik dat lastig te voorspellen, omdat daar meer en sneller van baan wordt gewisseld. Maar één ding is zeker. Het beroep is ook dan de wortel van het grootste deel van de vakbeweging.”

Beroepsbeoefenaar centraal

Voor de NVJ staat aandacht voor de journalist als beroepsbeoefenaar van oudsher centraal. Voorzitter Huub Elzerman bevestigt dat in 2008 nog eens. De NVJ is nog steeds hard nodig, meent hij. “Voor jongeren is het nog steeds moeilijk om een vaste aanstelling te krijgen. Maar ook de positie van freelancers is zwak, de oudere journalist heeft vaak een beroerd pensioen. Dus in materiële zin is er nog genoeg te halen. We willen nadrukkelijk inspelen op de wensen en verlangens van de werkende journalist. Wat heeft hij nodig voor de uitoefening van zijn beroep? Hoe kan hij functioneren als een kritisch onafhankelijk journalist? Wat is een kwalitatief hoogstaande uitoefening van het vak?”

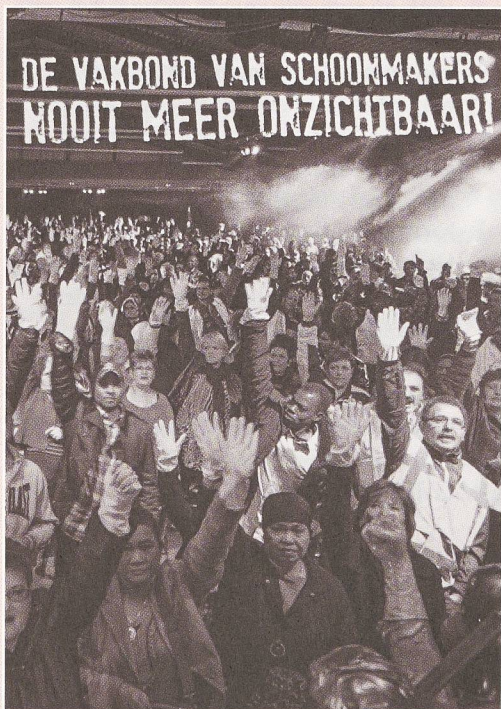

NVJ-voorzitter Huub Elzerman

Of het voortkomt uit de kritisch onafhankelijke beroepsinstelling van de journalist is in het interview met Elzerman niet helder, maar hij is de enige die in 2008 attendeert op de groeiende invloed van de SP. ▶

De inspiratiebronnen voor De Nieuwe Vakbeweging

De vakbeweging stond nog in de kinderschoenen toen de eerste 1 meiviering werd gehouden. Jan Oudegeest hierover in *De geschiedenis der zelfstandige vakbeweging in Nederland* (uit 1926): "Toch rilde de geheele wereld, toen den 1en Mei 1890 in alle belangrijke plaatsen van Europa reusachtige demonstraties plaats hadden voor den achturedag. Er was geen land, waar de regering niet gezorgd had het militaire apparaat gereed te houden, teneinde ieder oproer te kunnen bedwingen. Was het misschien het kwade geweten, dat de heeren zóó pijnigde, dat zij hun laatste uur geslagen achtten?"

Het is alweer bijna 10 jaar geleden. Op 1 mei 2003 werd er in De Rode Hoed een conferentie gehouden over 'waarden en sociale samenhang'. Het resulteerde in een mooi boek *Bezielde*. De inspiratiebronnen van de FNV. In de inhoudsopgave zijn citaten uit interviews opgenomen met een bezieling voortkomend uit doorleefde arbeids- en levenservaring: 'Van solidariteit wil ik iets moois maken', 'Vakbeweging moet breed blijven', 'De vakbeweging is de enige echte tegen-speler', 'Kijk wat er aan de onderkant gebeurt', 'De tijd is een productiebegrip geworden', 'Ons geloof is onze inspiratiebron', enz. Het heeft nog niets aan actualiteit ingeboet.

De belangrijkste inspiratiebronnen en redenen voor de activiteiten en het nut van de vakbeweging zijn en blijven natuurlijk de dagelijkse ervaringen van werknemers op hun werk en de opvatting over wat de politiek er in Den Haag en Brussel van maakt. Gelet op

de flexibilisering van de arbeidsmarkt, de bezuinigingen en de personeelspolitiek en de productiedruk in bedrijven, lijkt de noodzaak voor belangenbehartiging de laatste jaren alleen maar groter geworden. De kunst is om daar zo adequaat mogelijk op aan te sluiten.

Het is verstandig om tegen de verdrinking in toch maar aan de eigen agenda vast te houden.

Op 1 mei kwam de International Labour Organisation (ILO) met het rapport *World of Work 2012*. De kern ervan lijkt een oproep te zijn voor het nieuwe kabinet in Nederland. De arbeidsmarkt moet juist niet geflexibiliseerd en hervormd worden. Het is daarentegen van het grootste belang het minimumloon te verhogen en structurele investeringen te bevorderen. Op die manier wordt voorkomen dat de wereldeconomie verder wegzakt in een recessie en de werkloosheid groeit.

De verschillende opvattingen tussen enkele vakorganisaties over bijvoorbeeld de pensioengerechtigde leeftijd worden door de media al meer dan een jaar breed uitgemeten en aangescherpt. De acties op de werkvloer krijgen maar beperkt aandacht. We gaan ervan uit dat De Nieuwe Vakbeweging zal worden gestuurd door de schoonmakers die met 105 dagen actie voeren de langste staking sinds 1933 op hun naam hebben gezet; door de 50.000 leraren uit het onderwijs die in de Arena bijeenkwamen; door de meer dan 10.000 medewerkers uit de Sociale Werkvoorziening op het Malieveld; door de GVB'ers die opkwamen om het openbaar vervoer te redden; door het politiepersoneel dat zich roert; door studenten van wie het laatste restje studiebeurs wordt afgepakt. Zo kunnen we doorgaan.

We nemen het parool over van zowel de arbeiders die zich in de beginperiode van de industrialisatie verenigden als de nieuwe vakbond van schoonmakers: *Nooit meer onzichtbaar!*

Harry Peer

"Behalve de PvdA, traditioneel een bevriende partij, is er nu ook de SP. Voor die partij, waarin veel vakbondskader actief is, is de vakbeweging een dankbare visvijver. De standpunten overlappen elkaar voor een groot deel en er is geen stakingsactie of de SP komt met een kannetje erwtensoep langsrijden. Dat is natuurlijk heel solidair, maar het knaagt wel aan een belangrijk uitgangspunt van de vakbeweging: volstrekte politieke onafhankelijkheid. Je moet zo'n goede vriend niet elke dag over de vloer hebben."

De FNV staat op een tweesprong. Maar in feite geldt dat voor de hele vakbeweging. Wordt met enige overtuiging en elan gekozen voor de koers die Jetta Klijnsma heeft gewezen? Of woedt de veenbrand die vorig jaar bovengronds is gekomen straks na het FNV Congres gewoon voort achter een mist van lippendienst aan de nieuwe vakbeweging. Het succes van het poldermodel in de jaren negentig was mogelijk – in de woorden van Lodewijk de Waal – omdat werkgevers en werknemers zich meer concentreerden op de 80 procent van de onderwerpen waarover ze het eens waren, dan op de 20 procent waarover ze van mening verschilden. Als het FNV Congres zich op 23 juni weet te concentreren op dat wat bindt, dan kan er uit de huidige crisis toch nog iets goeds voorkomen.

Jeroen Sprenger

Bert Breij, 'Twee miljoen leden', *Over het verleden, de toekomst en het heden van de Nederlandse vakbeweging*, In gesprek met 25 vakbondsvoorzitters, Amsterdam 2008

Meeslepende biografie over Nederlands meest charismatische socialist

Ferdinand Domela Nieuwenhuis: Een romantische revolutionair

Weinigen spraken in Nederland en België zo tot de verbeelding als Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919). Talloze arbeiders zagen in hem een Verlosser, een held die afstand deed van de hoge kringen waartoe hij door geboorte behoorde. Waar hij sprak, stroomden de zalen vol.

Hij redigeerde het beroemde blad *Recht voor Allen* en onder zijn charismatische leiding groeide de Sociaal Democratische Bond (SDB) uit tot een landelijke partij. Zijn boeken en brochures werden in vele talen vertaald. De elite spaarde hem niet. Domela zat in de gevangenis wegens majesteitsschennis en België en Duitsland verboden hem de toegang. Internationale geheime diensten maakten jacht op hem.

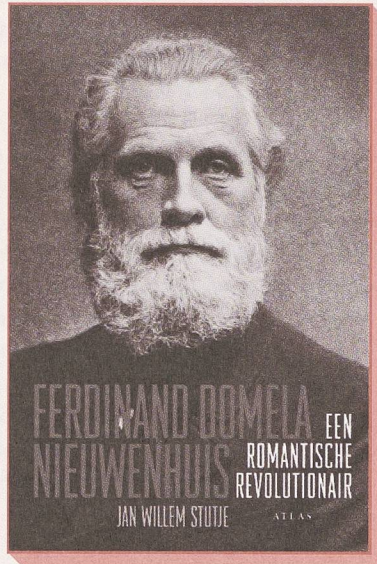
Kruier der arbeiders

Domela liet zich op vele terreinen gelden, in de kerk, in de politiek, als publicist, en niet in de laatste plaats op vakbondsgebied. In 1893 hielp hij vanuit de SDB het Nationaal Arbeidssecretariaat (NAS) op te richten. Het NAS was de eerste overkoepelende vakcentrale in Nederland en stond tussen 1893 en 1907 in het centrum van de vakbondsstrijd. Het bleef actief tot het in 1940 door de bezetter werd opgeheven. Het NAS was een algemene organisatie van onderop, waarbij het bestuur zich dienstbaar opstelde, in de woorden van zijn secretaris Gerrit van Erkel: 'Ik ben slechts de kruier der arbeiders'.

Stutje laat zien dat de belangstelling van Domela niet alleen naar de organisatie van arbeiders uitging. Hij wilde ook het leven van de arbeidersklasse leren kennen en daarvan verslag doen. Tekenend daarvoor waren zijn arbeidersenquêtes maar ook bijvoorbeeld het pamflet 'Een Vergeten Hoofdstuk' met als ondertitel 'blanke slaven'. Domela schreef dit magistrale j'accuse naar aanleiding van de publicatie van een groot gedenboek 'Een halve eeuw' (1848-1898) dat de lof bezong van vijftig jaar staatkundige, economische, sociale en culturele ontwikkeling van Nederland onder Koning Willem III.

Blanke slaven

Er viel van alles in te lezen, maar niet hoe het volk leefde, niets over waar het werkte of woonde. Met 'Vergeten Hoofdstuk', supplement op 'Eene halve Eeuw', in hetzelfde formaat en op gelijk-

soortig papier, gunde Domela de lezer en de net meerderjarig geworden Wilhelmina (vrijmoedig droeg de auteur het werk aan H.M. de Koningin op) een kijkje in het leven van de 'blanke slaven'. Het boekje van ongeveer honderd pagina's werd welwillend besproken en er werden er duizenden van verkocht. Toen bekend werd dat Domela de anonieme auteur was, was het snel gedaan met de beleefdheden. Een krant presteerde het zelfs een recensie te herschrijven, omdat bij nadere lezing gebleken was dat het werkje allesbehalve aan te bevelen was. Met dergelijke vermetele initiatieven legde Domela veel eer in bij de arbeiders. Toen hij wegens majesteitsschennis in 1887 tot een jaar gevangenisstraf wordt veroordeeld,

benoemde het bestuur van de Haagse meubelmakersvereniging 'Rechten naast Plichten' hem tot erevoorzitter van zijn vereniging.

Maar Domela's optreden kende ook schaduwzijden. Zijn opstelling tijdens de grote spoorwegstaking van 1903 zette bij gematigde socialistische als Pieter Jelles Troelstra, Jan Oudegeest en Willem Vliegen kwaad bloed. De nederlaag verscherpte de tegenstellingen en zelfs de vijandschap binnen de arbeidersbeweging. Beschuldigingen van 'verraad' waren niet van de lucht. De nederlaag bracht de discussie over een nieuwe vakbeweging als tegenwicht voor het als te radicaal beschouwde NAS in een stroomversnelling. Op 1 januari 1906 begon het NVV zijn werkzaamheden.

Romantische revolutionair

Jan Willem Stutje schreef een biografie over een oud-predikant, die zijn memoires de titel gaf 'Van christen tot anarchist'. Hij staat uitvoerig stil bij Domela's charisma, las zijn briefwisseling met illustere personen als Multatuli, Karl Marx, Friedrich Engels, August Bebel, Peter Kropotkin en Robert Michels. Hij presenteert Domela als een internationale coryfee zonder wie het socialisme een minder utopisch aanzien had gekregen. Domela ging uit van de emanciperende kracht van kennis en onderwijs. Maar hij was ook een romantische revolutionair die gedreven werd door de behoefte aan het herstel van eenheid en gemeenschap. Medestrijders en rivalen als Wilhelmina Drucker, Pieter Jelles Troelstra, Willem Vliegen, Wilhelm Liebknecht en Eduard Anseele komen in dit boek volop tot leven. Ook de tragiek in Domela's privéleven blijft niet onbesproken: de man verloor drie echtgenotes en vijf kinderen.

Jan Willem Stutje is historicus, verbonden aan het biografie-instituut van de Universiteit van Groningen

Betaalbare vakanties voor leden dankzij de vakantieoord

In 1927 werd door Jan van Zutphen, een van de oprichters van de ANDB (Algemene Nederlandse Diamantbewerders Bond) de eerste steen gelegd voor het Troelstraoord in Beekbergen (Gld). Het eerste vakantie- en conferentieoord van het NVV. Er zouden er nog vele volgen. Troelstra heeft er zelf tot zijn dood in 1930 gewoond.

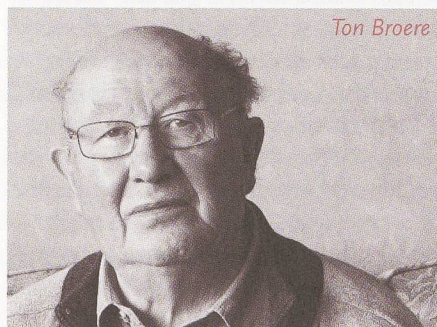
Toen in cao's vakantiedagen werden geregeld, bood de bond met de vakantieoord zijn leden een betaalbaar verblijf aan. Slechts de exploitatiekosten werden doorberekend.

Na de tweede wereldoorlog werden de campings en oorden ondergebracht in de Stichting Vakantie Verblijven (SVV) een samenwerking met De Centrale, de voorloper van Reaal. Anno 2012 is daar niets meer van over.

Appeltje voor de dorst

Er waren twee bonden die hun oord niet onderbrachten bij de SVV: Mercurius (voorloper van de Dienstenbond, nu Bondgenoten) en de ANMB, Algemene Nederlandse Metaalbond (voorloper van de Industriebond, nu eveneens Bondgenoten). Die bonden vonden dat hun eigen leden bevoorreed moesten worden en zagen hun bezit ook als een appeltje voor de dorst. "Je loopt op de weerstandskas" riep een cursusleider toen hij met zijn cursisten rondliep op vakantieoord De Scheleberg bij Lunteren, sinds 1935 het eigendom van Mercurius. Het gebouw was neergezet door werkloze vakbondsleden met subsidie van de overheid, dat wel.

Ton Broere (77), Rotterdammer in hart en nieren, vanaf 1970 tot zijn pensioen in 2000 bestuurder van de bond, heeft oude

Ton Broere

documenten bewaard en weet er veel over te vertellen. Als kaderlid heeft hij De Scheleberg leren kennen omdat daar cursussen werden gegeven. Sinds 1984 staat hij er met zijn caravan, ook al is het terrein niet meer van de bond, verkocht rond 2002, de bond had het appeltje nodig. "Het kamphuis, annex vakantieoord uit 1935", zo vertelt Ton, "is een door de gemeente Ede aangemerkt als beschermd object. Gelukkig zal dat nog bewaard blijven. In 2010 is er aandacht besteed aan het 75-jarig bestaan van het huis. Het was ook een beetje een reünie."

Enkele tientallen kilometers zuidwestelijk van Lunteren staat, net buiten Leersum, het landgoed Ginkelduin, door de ANMB in 1953 gekocht. Vanaf de jaren '70 heeft de bond er veel in geïnvesteerd. Finse bungalows, het hoofdgebouw, een parkeergarage en in jaren '80 werd het landhuis gerenoveerd en kwam er een bowlingkelder.

Henk Hellinga

Henk Hellinga (82), bedrijfsleider van 1967 tot zijn pensioen in 1989 heeft het allemaal meegemaakt. Geboren in Hoogezand (Gr), volgde hij aanvankelijk een opleiding als gymnastiekleraar, heeft daar ook wel inhoud aan gegeven maar kwam uiteindelijk als dienstplichtige in de boekhouding terecht. Dat beviel hem wel en later heeft hij als burger met zijn vrouw een paar jaar in Nieuw-Guinea de financiën op orde gebracht. In 1963 moesten de Nederlanders daar weg en Henk solliciteerde als bedrijfsleider bij de Turkse tent, een camping en bungalowpark op Texel, onderdeel van de eerder genoemde SVV. In 1967 werd hij als bedrijfsleider op Ginkelduin aangesteld.

"In de beginjaren was 95 procent kampeerder en 5 procent caravanbezitter. Toen ik met pensioen ging was dat omgekeerd. En in de tussentijd zijn er ook bungalows en hotelkamers bijgekomen. Na mijn pensioen is er nog een binnenbad in Turkse stijl gebouwd. Hoogtepunt op Ginkelduin vond ik altijd de 1 meiviering, altijd met een bekende spreker, volle bak in de zaal, emotie met strijdlieparen. Indrukwekkend", aldus Hellinga.

Willem de Vrind

Het Zwarte Corps: zelfstandig en modern

Vakvereniging Het Zwarte Corps (HZC) is een zelfbewuste organisatie tussen de broers en zusters van FNV en CNV. De samenwerking is in de loop der jaren steeds groter geworden, de onderlinge waardering ook, maar geen haar op het hoofd die eraan denkt de eigen zelfstandigheid op te geven.

HZC is in 1947 opgericht. Onvrede over de wijze waarop de belangen van machinisten in de bouw en de haven werden behartigd, lag aan de oprichting ten grondslag. Maar de feitelijke aanleiding was het 'partijpolitiek gewroet' in de door de CPN gedomineerde Eenheids Vakcentrale (EVC). Eind 1946 besloten de machinisten uit de EVC te stappen. Eén van hen brak in op het EVC-hoofdkantoor, ontvreemde de gegevens van de machinisten en riep ze bijeen. Gezamenlijk besloten ze een nieuwe vakvereniging op te richten.

Het zwarte koor

Tot alle formaliteiten die met de oprichting gepaard gingen, hoorde ook een bezoek aan de notaris 'Wat is de naam?' werd aan oprichter Frans Visser gevraagd. In het jubileummagazine, dat ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan is uitgebracht, wordt verteld dat daar nog niet aan was gedacht. Maar het antwoord lag voor de hand! Het machinepersoneel in de (spoor)wegen-, water- en utiliteitsbouw stond sinds jaar en dag onder slechts één naam bekend. Iedereen noemde die beroepsgroep 'het zwarte koor'. Hoe zouden die kerels in hun bemoderde en beroete overalls, met vegen smeer op hun gezicht en handen zwart van de olie, anders moeten heten? Zo moest de bond dan ook maar gaan heten. De notaris schreef de naam in een nette spelling

boven zijn stukken en zo promoveerde een geuzennaam tot officiële aanduiding.

Bij de oprichters staken de eerste gedachten over een eigen vakbond al de kop op tijdens de vooroorlogse Zuiderzeewerken. Visser in het jubileummagazine: "De arbeidsomstandigheden daar waren ronduit slecht, de huisvesting was beroerd. De jongens leefden in hutten in de polder. En er werd aan alle kanten met hen geleurd." De behoefte aan een eigen bond werd des te groter omdat de machinisten geen enkel vertrouwen hadden in de grote vakorganisaties. "Dat kwam omdat eigenlijk niemand verstand had van hun vak, behalve de machinisten zelf. Bovendien waren machinisten niet dik gezaaid, het was maar een kleine beroepsgroep. Ze werden niet geteld, ze hoorden er gewoon niet bij."

Van kastje naar de muur

Oud-voorzitter Janus van Londen kon beeldend vertellen hoe dat bij de grote vakcentrales ging. "Omstreeks 1930 was ik lid van het NVV. Daar werden we als machinisten van het kastje naar de muur gestuurd. Omdat je een machine bediende, vonden ze dat je lid moest zijn van de metaalbewerkerbond. Totdat ik een brief thuis kreeg waarin stond dat ik in de wegenbouw werkte en dus in de bouwbond thuishoorde. Weer later kwamen ze tot

de ontdekking dat je met je dragline iets transporteerde en werd je overgeheveld naar de bond van transportarbeiders. Wat er in die tijd terecht kwam van de behartiging van belangen van machinepersoneel in de bouwnijverheid laat zich wel raden."

Het duurt even voordat de sentimenten minder een rol gaan spelen tussen HZC en de bouwbonden van de grote vakcentrales. Over en weer begrijpt men dat als het er bijvoorbeeld bij cao-onderhandelingen op aan komt, bundeling van krachten geboden is. Staken zonder HZC, zonder de machinisten, is in de bouw een kansloze missie. Omgekeerd kunnen de machinisten voor hun eigen punten alleen onvoldoende kracht zetten. Dat leidt ertoe dat als er vanaf de jaren zeventig in de bouw wordt gestaakt HZC een plaats in het gezamenlijk actiecentrum krijgt. Van dan af is het samen uit, samen thuis. FNV Bouw werpt dan zo af en toe een aanminnende blik naar HZC, maar die laat de bond steeds weer een blauwtje lopen.

De huidige generatie machinisten werken met het modernste materieel. Zo is dat ook binnen HZC. Ook daar wordt met de meest moderne apparatuur gewerkt. De website www.hzc.nl vervult inmiddels een centrale rol in de dienstverlening. Binnenkort wordt daaraan een besloten website voor leden toegevoegd. Door daarop in te loggen krijgen leden toegang tot veel unieke en interessante informatie. Bovendien kunnen leden alle fotoalbums bekijken van HZC-evenementen, machines en andere vakgerelateerde foto's.

HZC vindt bij alle moderne ontwikkelingen echter wel een waarschuwing op zijn plaats. Op de website is sinds kort de volgende mededeling te vinden: 'Steeds meer werkgevers controleren hun werknemers via social media. Zij doen dit bijvoorbeeld om te kijken of de werknemer zich negatief uitlaat over het bedrijf. Daarnaast wordt gekeken of zieke werknemers activiteiten ondernemen die niet passen bij het ziektebeeld. Hierbij kan je denken aan een niet aangevraagde vakantie of het verbouwen van een huis. De verwachting is dat social media een belangrijke rol gaan spelen als bewijsvoering bij een conflict met de werkgever.'

Jeroen Sprenger

Vakvereniging Het Zwarte Corps
Website: www.hzc.nl

Pieter Jelles Troelstra: Vertolker van ambities en verlangens van het volk

“Hoezeer het verzet tegen de revolutiedreiging der socialistten toeneemt, de sfeer van welwillendheid tegen het hervormingsprogramma van SDAP en NVV ebt niet af. Er woei een ‘democratische wind door de wereld’. En Troelstra creëerde daar in Nederland het klimaat voor.”

Met deze woorden besluit Bertus Mulder de door de VHV-werkgroep Groningen georganiseerde lezing over de bijna-revolutie van Troelstra in 1918. Een tijdperk waar SDAP en NVV nog tot één familie behoorden en nauw samenwerkten voor de verbeteringen van de werk, woon- en leefomstandigheden van de arbeidersklasse. Bertus Mulder, historicus en oud-gedeputeerde in de provincie Friesland voor de PvdA, hield een boeiende inleiding voor de 90 aanwezigen.

Op eigen kracht

Vanaf het moment van de entree van Pieter Jelles Troelstra in de arbeidersbeweging verkondigt hij – aldus Mulder – dat de opkomende arbeidersbeweging alleen op eigen kracht kon rekenen. ‘Geen Mozes kan U, verdrukten, voeren door de woestijn, geen Messiasbelofte kan U redden. Niet van boven, maar van onderen moet de vrijmaking komen. Gij moet uw eigen Mozes, uw eigen Messias, uw eigen Verlosser zijn’.

Troelstra, oprichter van de SDAP, zag zichzelf als vertolker van de ambities en verlangens van het volk. Dat was zijn kracht. In de SDAP genoot hij de brede steun van de partijleden die hem zagen als hun leidsman. ‘Hoe groot de roep ook was, die van hem uitging als aanvoerder in de parlementaire strijd, nooit is hij alleen of allereerst parlementariër geweest. Hij was ook in die arbeid groot, vooral omdat hij in levende aanraking bleef met de volksmassa’s, wier leider en wier tolk hij was’, zo citeert Mulder de latere premier Willem Drees.

Politieke macht

De SDAP van Troelstra was een organisatie die bouwde aan macht. Hoe doe je dat? Door mensen te bundelen, te organiseren. In vakbonden, in de kiesrechtbeweging en ook in de partij, de SDAP. Die gedachtegang heeft zowel betrekking op de partij als op de vakbeweging. Troelstra komt op tegen het misverstand dat de vakbeweging slechts ‘economische’ betekenis zou hebben. Hij benadrukt dat de arbeidersbeweging in haar

geheel (partij, vakbeweging, coöperatie) actieve inzet van mensen vraagt. Hij merkt ook op dat de veranderingen in eigendomsverhoudingen die sociaaldemocraten nastreven, slechts tot stand kunnen komen als de sociaaldemocratische beweging bewust aanstuurt op nieuwe maatschappelijke verhoudingen. Zowel partij als vakbeweging zijn delen van de ‘politieke macht’ van de organisatie van het proletariaat als klasse, die daarbij een rol horen te spelen.

Troelstra verwacht die nieuwe maatschappelijke verhoudingen langs parlementaire weg te kunnen bereiken. De sociaaldemocratie kan niet anders strijden dan hoofdzakelijk op wettige wijze, willen we niet allen binnen een paar maanden in de bak zitten, is zijn nuchtere commentaar op voorstellen van Domela Nieuwenhuis’ Sociaal-Democratische Bond. Maar als men overtuigd is van de evolutie, is het de taak alles op te ruimen wat de evolutie in de weg staat. De ontwikkeling der maatschappelijke verhoudingen streeft naar het socialisme. Ook in het parlement moet de sociaaldemocratie in die richting werken.

Als de Eerste Wereldoorlog jaren zou duren, meent Troelstra, zou dat leiden tot een handels- en uithongeringsoorlog, die zo veel ellende teweeg zou brengen, dat het kapitalistisch stelsel door zijn eigen onhoudbaarheid zou worden overwonnen en de burgerlijke staat in zijn ondergang zou meeslepen. Alles zou dan roepen om vernieuwing en de komst

Pieter Jelles Troelstra

van de arbeidersbeweging tot de macht zou in veler ogen dan de enige oplossing zijn. ‘Als de tijden rijp zijn, is het proletariaat bereid en gereed tot de daad’, schrijft Troelstra in 1915. ‘Want de sociaaldemocratie mag zich straks niet door de Vrede laten overrompelen’.

De kronen rollen

Als in 1918 de Eerste Wereldoorlog tot een einde komt en legers worden gedemobiliseerd rollen in Europa de kronen. De Duitse keizer Wilhelm ontvlucht het land; de Oostenrijkse keizer treedt af. Eerder al, in 1917, is de Russische tsaar afgezet. Troelstra meent dan dat de revolutie niet bij Zevenaar zal stoppen. Het tijdperk van de liberale bourgeoisie is ten einde in zijn ogen.

Hij spreekt daarover op een bijeenkomst in Rotterdam. En hij herhaalt dat in de Tweede Kamer. De SDAP staat klaar om de macht over te nemen. Net als de sociaaldemocraten in Duitsland. Hij dreigt met revolutie, maar weet dat hij die niet zou maken. Hij schat de machtsverhoudingen te rooskleurig in. Het zal als de ‘verginging van Troelstra’ de geschiedenis ingaan.

Jeroen Sprenger

‘Roomsche kinine tegen roode koorts’

De revolutiepoging van Troelstra legt een diep verschil van opzicht bloot tussen de algemene of sociaaldemocratische vakbeweging en de confessionele vakbeweging. In de brochure ‘Roomsche kinine tegen roode koorts’ worden die verschillen stevig door P.J.S. Serrarens aangezet. Katholieke en christelijke arbeiders lieten zich op 18 november 1918 niet onbetuigd bij de afhankelijkheidsdemonstratie voor koningin Wilhelmina en prinses Juliana op het Haagse Malieveld, waarbij de paarden werden uitgespannen en de koninklijke familie ‘spontaan door het volk’ in hun koets werden voortgetrokken. Uit de verkiezingen die in die tijd werden gehouden, kwam de regering-Ruys de Beerenbrouck voort, waarin de met de katholieke arbeidersbeweging verbonden Piet Aalberse minister van Arbeid werd. Hij profiteerde bij zijn sociale wetgeving van de ‘democratische wind’ die onder meer door Troelstra’s poging in Nederland was opgestoken.

Theo Jonkergouw (1941-2012)

In het NRC Weekend van zaterdag 3 en zondag 4 september 2011 is een indrukwekkend gesprek opgenomen met Theo Jonkergouw die een paar maanden daarvoor opeens had gehoord dat hij vanwege een ernstige ziekte binnen afzienbare tijd zou overlijden'.

Theo Jonkergouw heeft een afwisselend leven achter de rug, psychologie gestudeerd, gewerkt als directeur van verschillende organisaties zoals de VARA en het Koninklijk Instituut voor Ingenieurs, is zelfstandig consultant, coach en mediator geweest. Hij heeft vele publicaties op zijn naam staan.

Met plezier en bewondering denk in nog terug aan de knappe lezing die hij op mijn verzoek een jaar of twintig geleden in Bentveld hield voor een kritische groep cursisten over zijn proefschrift over vakbondsleiders in Nederland. Vanwege de grote belangstelling verscheen van zijn vuistdikke proefschrift uit 1982 (620 pagina's) een jaar later een verkorte, voor het grote publiek bestemde winkeluitgave.

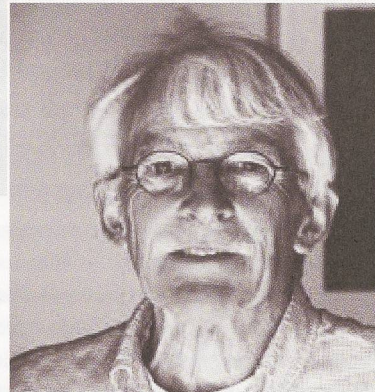
Fabelachtige kennis

Over de boeg van de loopbaan van vakbondsbestuurders uit de grote vakcentrales beschrijft en analyseert Jonkergouw in hoeverre de vakbeweging nog een bijdrage levert aan de emancipatie van de werknemers uit het diensthuis van de arbeid. Hij slaagt erin zijn dissertatie in de rol van de vakbeweging in de zich ontwikkelende kapitalistische maatschappij te verbinden met de loopbaan van opeenvolgende generaties vakbondsbestuurders. Zijn werk getuigt van een fabelachtige, gedetailleerde cv-kennis van vakbondsleiders.

Met de huidige schermutselingen in de leiding van de FNV krijgt Jonkergouws boek weer actualiteit. Hij stelt indringende en voor sommige vakbondsmensen pijnlijke vragen. Wat hebben de strategie en het leiderschap van de vakbeweging met elkaar te maken? Is er eigenlijk wel een relatie tussen het beleid van de vakbeweging en de keuze van vakbondsleiders? Waar is het beleid van de vakbeweging op gericht? Ik herinner me dat Herman Bode er door het FNV-bestuur op uit werd gestuurd om voor de radio het debat met Theo Jonkergouw aan te gaan.

Theo Jonkergouw is overleden op 9 mei 2012.

Citaten uit het laatste hoofdstuk van Th. Jonkergouw, *Strategie en leiding van de vakbeweging in Nederland* (pp. 178-189)

'Mede door toedoen van de vakbeweging heeft de economische orde in de loop van de tijd een flinke cosmetische behandeling ondergaan. Zonder deze behandeling zou de orde er niet zo fraai hebben uitgezien als tot voor kort. Maar in crisistijd valt dat 'masker' af, in die aftakeling krijgen we haar ware gezicht te zien. En dat is niet zo fraai. We maken dat in toenemende mate dagelijks mee, is het niet persoonlijk dan wel in onze directe omgeving. Waar gaat die economische orde van ons heen? Zij is een geheel van tegenspraken, enerzijds een produkt van blinde krachten en anderzijds van bewust menselijke actie.'

'De machtsuitoefening van de overheid naar het bedrijfsleven beperkt zich grotendeels tot macro-economisch beleid, dat de handelingsvrijheid van de individuele ondernemingen weinig beïnvloedt en tot het stellen van bepaalde randvoorwaarden (vergunningen milieu- en ruimtelijke ordening, sociale wetgeving).'

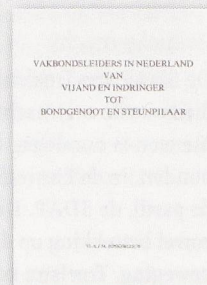
'Een ongelijke verdeling van de economische macht sluit politieke gelijkheid al bij voorbaat uit, wat er ook in de grondwet mag staan. De burgerlijke en politieke vrijheden in hoog ontwikkelde kapitalistische maatschappijen zijn sterk gebonden aan de beperkingen die het economische, sociale en politieke kader, waarin zij bestaan, daaraan stelt.'

'De huidige vakbeweging is mijns inziens een gepasseerd station. Als een soort Maatschappij tot Nut van 't Algemeen is zij in de weer voor alles en iedereen. Gesubsidieerd door werkgevers en staat is zij een bondgenoot en steunpilaar voor de heersende economische orde. Wie socialisme wil, moet helaas tegen de vakbeweging ten strijde trekken. Ik beken mij tot de pessimistische traditie onder socialistische vakbondstheoretici, die betoogt, dat vakbondsactiviteit niet per se de revolutionaire omvorming van de kapitalistische samenleving bevordert of deze zelfs verhindert.'

Harry Peer

Th.A.J.M. Jonkergouw, Vakbondsleiders in Nederland. Van vijand en indringer tot bondgenoot en steunpilaar, Hilversum 1982.

Th. Jonkergouw, Strategie en leiding van de vakbeweging in Nederland. Uitgeverij Ordeman, Rotterdam 1983.

Jacques Giele, woordvoerder van 19de eeuwse arbeiders (1942 - 2012)

Op 6 april is in Amsterdam de sociaal-historicus Jacques Giele op 70-jarige leeftijd overleden. Giele heeft een nieuw licht laten schijnen op het leven in de negentiende eeuw voor de ontwikkeling van de georganiseerde arbeidersbeweging. Vele jonge historici heeft hij gestimuleerd een studie van 'spontane stakingen' te maken. Zo heeft hij mij en Vincent Vrooland aangemoedigd de staking aan het Noord-Hollands Kanaal in 1823 uit te bouwen tot het boekwerkje 'Dit zijn mijn beren'.

In 1972 volgt Giele Ger Harmsen op aan de Universiteit van Amsterdam. Voor Harmsen is organisatie de drijvende kracht in de geschiedenis en die van socialistische organisaties in het bijzonder. In die opvatting zijn de grote infrastructurele werken van de 19de eeuw, de kanalen en de polders, eerder het werk van buitenlanders dan van Nederlanders. Die zouden daar te zwak en te ziekelijk voor zijn geweest.

Bronnenonderzoek

Het stak Giele dat menigeen in die geest over de 19de eeuwse arbeiders schreef, maar daar zelf geen bronnenonderzoek naar deed. Dat deed hij wel. Hij dook de archieven in, boorde langs verschillende wegen nieuwe bronnen aan, zoals de politieregisters, en wist uit de daarin opgenomen verhoren een nieuw beeld te schetsen van het leven van arbeiders voor het ontstaan van arbeidersorganisaties. Dat leidt tot de studies 'De pen in aanslag' (1968) over de revolutionaire journalisten in het revolutiejaar 1848, en 'De Eerste Internationale in Nederland' (1973).

Als docent vormt hij de werkgroep 'Spontane stakingen' (1973-1974). Hij richtte hun aandacht op de conflicten in de vroege Leidse textielindustrie en op de oproeren bij de aanleg van polders of onder de hannekemaaiers.

Giele stuurt zijn studenten niet alleen de bibliotheken in om de bekende literatuur nog eens scherp door te lezen, maar moedigde hen aan ook kranten, zoals het Algemeen Handelsblad, pagina voor pagina door te bladeren op zoek naar 'oproeren', stakingen, 'strikes' en vergelijkbare termen. Daarnaast weet hij te bewerkstelligen dat zijn studenten in het Algemeen Rijksarchief het Kabinet des Konings mochten doorzoeken op dezelfde termen, in de gedachte dat de Koning waarschijnlijk wel zou zijn geïnformeerd over alle woelingen in het land.

Dat bleek een gouden gedachte. Samen met Jacques mocht ik als een der eersten van deze dienstverlening profiteren. Ik herinner mij zijn emotie toen we in een map pamfletjes in vele kleuren tegenkwamen, met het straatvuil er nog op, die opriepen tot een demonstratie op 24 maart 1848 op de Dam. Hij had daarover in 'De pen in aanslag' geschreven, maar nu zag hij ze in het echt. Met het bronnenonderzoek van de werkgroep Spontane stakingen kon worden aangetoond dat er weliswaar sprake is van 'vreemde' arbeiders – Belgen, Engelsen en Oostfriezen – maar dat de overgrote meerderheid van de arbeiders Nederlands is. Uit alle delen van het land.

Eerste parlementaire enquête

Geheel in dezelfde lijn bezorgt Giele in 1981 de verhoren van de eerste parlementaire enquête (1887) in de Nederlandse geschiedenis onder de titel 'Een kwaad leven'. Daarin komen tal van arbeiders uit alle delen van het land aan het woord. Zoals een Groningse timmerman, geboren in 1870: 'Mijn vader was verversknecht in een plattelandsstadje. Hij verdiende als hij werk had – wat niet altijd het geval was – een dubbeltje per uur, maar 't werd thuis misère, de eene periode van werkloosheid volgde de andere op. Daar ik meer nadacht dan andere knapen van mijn leeftijd drukten deze misère en armoede mij ten zeerste. Ik dacht vaak en lang na over het lot dat hun en mij was beschoren en de eerste geschriften over socialisme en algemeen kiesrecht, die mij in deze periode op vijftien-jarigen leeftijd in handen vielen, werden verslonden'.

Ook laat Giele de lezer kennismaken met de 64-jarige polderwerker Feike Visser. Op de vraag op welke manier men aan de slag gaat: 'Zij worden aangenomen in daghuur, enkel bij het uur, en ook bij werk dat aan hen uitbesteed wordt. Ik doe echter opmerken dat ik niet altijd hier in de stad heb gewoond. Ik ben 3 jaren in de Haarlemmermeer geweest, in Duitsland aan de spoorwegen en aan het Nieuwe Diep en te Amsterdam'.

En met de 41-jarige turfmaker Thomas van der Laan uit Boven-Knijpe. De man is weduwnaar met vier kinderen. Hij heeft aan verschillende werkstakingen voor hoger loon deelgenomen. Hij antwoordt op de vraag 'Hoe lang hou je het zware werk als veenarbeider vol': 'Er zijn er veel die lam en krom daarheen strompelen. Wij hebben bij ons een man die al jaren bij ons veenbaas is, maar hij kan eigenlijk niet meer'.

Daarna is Jacques Giele wetenschappelijk gezien helaas stil gevallen. Maar zijn invloed op de geschiedbeoefening om niet gemakzuchtig in gevestigde inzichten te blijven hangen, maar juist kritisch op zoek te gaan naar de meest directe bronnen, is gebleven. Giele heeft de arbeiders van de negentiende eeuw een stem gegeven.

Jeroen Sprenger
(met dank aan Harry Peer)

Themabijeenkomst over Vakbeweging en politiek 'Hoe komt de vakbeweging weer uit de hoek?'

'Door niet te bewegen heeft de vakbeweging zich in de hoek laten zetten,' aldus een citaat uit een interview in de Volkskrant met de teruggetreden voorzitter van de AbvaKabo Edith Snoey op 31 maart jl. Dezelfde dag waarop de Vrienden van de VHV in de Burcht van Berlage in Amsterdam bijeenkwamen om te praten over het thema 'Vakbeweging en Politiek'.

De discussie werd gevoerd aan hand van inleidingen door Kees Vendrik, voormalig financieel woordvoerder van Groen Links en nu lid van de Rekenkamer, Ruud Vreeman, vakbondsman en politicus en van 1988 tot 1992 voorzitter van Vervoersbond FNV en Paul de Beer, o.a. wetenschappelijk directeur van het wetenschappelijk bureau voor de vakbeweging De Burcht en hoogleraar arbeidsverhoudingen.

De vraag was 'Hoe komt de vakbeweging uit die hoek?'. Paul de Beer riep op tot nieuwe coalities, voormalig Kees Vendrik pleitte voor fatsoenlijke omgangsvormen in de vakbeweging en Ruud Vreeman vroeg zich af waarom we zo snel het Angelsaksische model hadden omhelsd.

Macht vakbeweging verbrokkelt

Paul de Beer beschreef hoe een einde kwam aan de corporatistische samenleving waar coalities en bondgenootschappen voorspelbaar waren. Die verbrokkeling eist nu zijn tol. De Beer: "Oud-SER-voorzitter Rinnooij Kan klaagt over de geringe bereidheid naar dit overlegorgaan te luisteren, er is sprake van een afnemende betekenis van de cao en een teruglopende organisatiegraad in de vakbeweging. Daardoor komen de relaties tussen vakbeweging en politieke partijen onder druk te staan. Dat kan niet meer worden teruggedraaid evenals de dalende invloed van twee grote volkspartijen PvdA en CDA."

De Beer is van mening dat politieke partijen en vakbeweging elkaar

nodig hebben, maar dat eist een groot verantwoordelijkheidsgevoel van de sociale partners en zij moeten in staat zijn hun eigen belangen te overstijgen. Hij stelt vast dat de vakbeweging nu te vaak staat voor gevestigde belangen en veel minder voor wat het eerder was, namelijk opkomen voor de achterblijvers en middeninkomens.

Gezicht kapitalisme is gewijzigd

Volgens Vreeman staan op dit moment veel thema's ter discussie bijvoorbeeld het actievoeren versus de overlegrol. Hij bezocht recent een bijeenkomst van AbvaKabo in Rotterdam. Vreeman: "Enerzijds waren er de RET-werknemers met 'de beuk erin' en anderzijds het personeel van het Antoniusziekenhuis voor wie dit geen optie is en die vooral willen dat er iets aan de werkdruk gebeurt."

Ook het gezicht van het kapitalisme is gewijzigd en met spijt constateert hij dat het Angelsaksische model het gewonnen heeft van het Rijnlandmodel.* Bovendien voelen mensen zich onzeker over de toekomst en die onzekerheid krijgt, aldus Vreeman, zijn politieke vertaling in het hedendaags populisme. "Hoe hebben vak-

beweging en politieke partijen het zo uit de hand kunnen laten", roept hij uit.

Offensiever

Vreeman constateert dat het populisme er vroeger ook al was. Uit een onderzoek onder PvdA-leden uit 1968 blijkt dat 25% er conservatieve sociaaleconomische opvattingen op nahield, 48% niet veel voelde voor buitenlanders en 42% tegen ontwikkelingssamenwerking was. "Waarom is die aversie nooit gerelateerd aan de arbeid en de manier waarop veel mensen hun arbeid beleven, de onzekerheid over het werk en de angst aan status te verliezen?", vraagt hij zich af.

Vreeman bepleit een offensievere opstelling waarbij opkomen voor de onderklasse een onmisbaar actiepunt is. "De PvdA is belangrijk voor de vakbeweging maar deze partij staat ambivalent tegenover het Rijnlandmodel, Groen Links gaat richting links-liberalisme, D66 was dat al langer en de SP doet sterk aan 'intredepolitiek', maar vindt wel weer aansluiting bij het RET-personeel. Ideologisch lijkt het een verloren strijd met een hervorming van de arbeidsmarkt en versoepeling van het ontslagrecht in het vooruitzicht."

Vreeman wil globale afspraken – "Ik wil een dialoog maar geen vrijblijvende" – over strategisch belangrijke zaken tussen politiek en vakbeweging maar ook over duurzaamheid en internationalisering. "Een sterk vakbeweging heeft baat bij eenheid en enige centralisatie. Dat komt ook de werknemers ten goede", is zijn mening. ▶

Paul de Beer in het midden, rechts Kees Vendrik en links Ruud Vreeman

Somber en pijnlijk

Kees Vendrik stemmen de ontwikkelingen in de vakbeweging somber. "Een moderne kritische vakbeweging is van kardinaal belang voor de samenleving. Het is een instituut met check en balances, dat tegen-spel kan leveren. Ik voel pijn als ik zie wat er nu met mijn vakbeweging gebeurt."

Hij wijst op de snel afnemende marktpositie van de vakbeweging in Den Haag maar ook op de culturele omslag. Vendrik: "De FNV is karakterloos geworden als het gaat om fatsoenlijke omgangsvormen. Ik vrees dat de FNV het niet overleeft met als gevolg een verdeelde vakbeweging die in Den Haag is uitgespeeld."

Vendrik zet kanttekeningen bij het Rijnlandse model dat Vreeman eerder

omarmde. "Zeker, het model heeft welvaart gebracht en armoede bestreden maar het is in de loop der jaren ook uit de hand gelopen. Het model zorgde voor een actieve betrokkenheid bij de ontwikkeling van een sociaal zekerheidstelsel maar was zwak waar het om arbeidsmarktbeleid ging. Dat is later een weeffout gebleken en in de Nederlandse situatie slopen er allerlei conservatieve aspecten binnen."

Hij wijst op de protesten tegen de wijzigingen van de VUT tijdens het kabinet-Balkenende. "Het werd conservatiever en we verdedigden vooral wat we hadden." Binnen Groen Links werd nagedacht over een ander arbeidsmarktmodel, – "niet om de werkgevers te pleasen" – omdat te vaak de werknemers met een reeds goede rechtspositie beschermd bleken tegenover

bijvoorbeeld de flexwerkers of mensen met een contract. Vendrik wil flexibilisering, maar zonder die over te laten aan de arbeidsmarkt. "Dat past heel erg bij mijn FNV. De tijd van innige coalities tussen vakbeweging en partijpolitiek is voorbij, maar ik wil graag lid blijven van een vakbond met een moderne agenda. Dat is de grote uitdaging."

Kees van Korten-hof

* *Het Angelsaksisch model stelt liberale waarden als particulier initiatief en vrijheid centraal en laat de loonvorming aan de markt over. Het Rijnlands model ook wel 'kapitalisme met een menselijk gezicht' genoemd, staat een sociale verzorgingsstaat voor en streeft naar samenwerkingsbereidheid tussen overheid, werkgevers en werknemers.*

Literatuursignaleringen

Wim H. Nijhof, *Troebelen in de Twentse textiel: 100 jaar sociale strijd*, Zwolle, WBOOKS, 2012, 399 p. ISBN 9789040005244, € 22,50

Nergens in Nederland hebben arbeiders feller voor hogere lonen en kortere werktijden gevochten dan in de Twentse katoenindustrie, in Enschede, Hengelo, Almelo en omringende plaatsen. Niet eerder is de sociale strijd tussen arbeid en kapitaal zo samenhangend beschreven. Textielhistoricus en publicist dr. Wim H. Nijhof (1939), zelf telg uit een arbeidersfamilie, vertelt in zijn nieuwe boek en tijdens zijn lezingen over honderd jaar stakingen en rellen in Twente.

Vanaf 1867 wanneer textielarbeiders zich verzetten tegen een verplicht ziekenfonds, tot 1967 wanneer Van Heek & Co., eens de grootste industriële onderneming in Nederland, de machines stopzet. Het is het einde van een tijdperk. Arbeiders hebben altijd verloren, ook in 1923-1924, wanneer in Oost-Nederlands meer dan twintigduizend katoenwerklieden staken.

In die eeuw van sociale strijd spelen belangrijke Nederlanders een rol, zoals Ferdinand Domela Nieuwenhuis, Abraham Kuyper, Pieter Jelles Troelstra, Henriette Roland Holst, H.P. Berlage, Jan Toorop en andere kunstenaars. Een hoofdrolspeler is kapelaan Alphons Ariëns die in Twente de katholieke vakbeweging in Nederland grondvest.

Dr. Wim H. Nijhof (Enschede, 1939) is historicus en publicist. Van zijn hand verschenen o.a. de biografie van Jan Herman van Heek onder de titel *Kunst, katoen en kastelen*. In 2010 publiceerde hij *Heeren en helden van Haaksbergen*.

Jan-Willem Stutje, *Ferdinand Domela Nieuwenhuis: een romantische revolutionair*, Amsterdam, Atlas, 2012, 420 p. ISBN 9789045021249, € 34,95

Zie voor een recensie van dit boek elders in dit nummer.

Jan-Willem Stutje schreef eerder biografieën van de Nederlandse communist 'Paul de Groot, de man die de weg wees' en in 2007 van Vlaamse marxistische econoom en historicus Mandel, 'Ernest Mandel, Rebel tussen droom en daad', dat ook vertaald werd in het Engels en Duits.

Het archief van Ferdinand Domela Nieuwenhuis wordt bewaard bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis en is nu geheel online beschikbaar. Vanuit de inventaris van het archief kunnen de scans van de onderliggende archiefstukken bekeken worden. Ga naar: <http://search.socialhistory.org/Record/ARCH00483/Holdings#tabnav>. De navigatie in de viewer is nog niet ideaal maar de onderzoeker kan voortaan waar dan ook ter wereld met een internetverbinding de originele stukken raadplegen.

In de loop van 2012 en 2013 zullen via de website van het IISG een groot aantal oude archieven online beschikbaar komen. In totaal gaat het om zo'n 170 meter en het betreft de archieven van o.a. Karl Marx, Friedrich Engels, Michail Bakunin, Max Nettlau, Lucien Descaves, Leon Trotsky, August Bebel, en Eduard Bernstein. Voor meer informatie, zie: <http://socialhistory.org/nl/projects/centrale-digitization-project>.

Frank de Jong, verantwoordelijk voor collectievorming Nederland bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Ontwikkeling website ligt op koers

Begin mei is het ontwerp voor de nieuwe website van de VHV opgeleverd. De redactie van de Nieuwsbrief gaat nu aan de slag met het vullen ervan. Aan het eind van dit jaar zal de verhuizing een feit zijn. De nieuwe website valt nu al te bekijken op het adres <http://vakbondshistorie.nl.st.rodekiwi.nl>. De teksten zijn overigens nog slechts voorbeeldteksten.

In het volgend nummer van de VHV Nieuwsbrief wordt meer informatie gegeven over de nieuwe website. Dan zullen ook alle leden worden uitgenodigd hun e-mail adres te laten registreren voor het periodiek ontvangen van de digitale nieuwsbrief. Deze zal in de plaats komen van de huidige papieren nieuwsbrief.

Het geheugen van de vakbeweging

Home Dossiers Archief Landkaarten Over vakbondshistorie Regio's Contact Zoek

Vandaag: Schoonmakers gaan door met actievoeren

Afscheid van Jaap van der Linden

De Vakbondshistorische Vereniging (VHV) is een centrum voor mensen binnen en buiten de vakbeweging in Nederland, die de ruim honderd jaar oude geschiedenis van de bonden levend wil houden. In de eerste jaren van haar bestaan heeft de VHV veel aandacht besteed aan het opsporen, verzamelen en beheren van vakbondshistorisch materiaal.

Nieuws

Nieuw artikel tijdens de training
Inleidende tekst
Lees meer | Meer nieuws

Dossiers

» Ga naar het archief

Nieuw artikel tijdens de training
Inleidende tekst

Amsterdam

In 1991 kon het Nationaal

Colofon

De Nieuwsbrief is een uitgave van de Stichting FNV-pers te Amsterdam, in opdracht van de VHV en verschijnt vier keer per jaar.

25e jaargang nummer 2, juni 2012

Redactie: Jaques van Gerwen
Piet Hazenbosch
Harry Peer
Jeroen Sprenger
Willem de Vrind
(redactiesecretaris, tel. 020 640 4107)
Annelies Klein Bennink
(eindredactie)

Redactieadres: akleinbennink@xs4all.nl

Adres: Het Leiwerk 23
secretariaat: 3451 VH Vleuten

Website: www.vakbondshistorie.nl

Vormgeving
en druk: Jubels B.V. Amsterdam
www.jubels.nl

ISSN 1384-7457

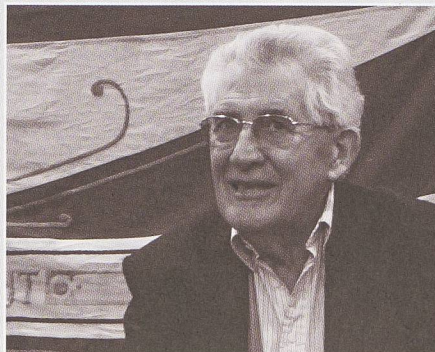
Kandidaat gezocht voor opvolging van Jaap van der Linden

In de bestuursvergadering van 16 maart jl. deelde Jaap van der Linden in de rondvraag mee dat hij aan het eind van dit jaar zijn functie als voorzitter van de VHV zal neerleggen. Omdat hij slecht bij stem was vanwege een keelontsteking, waardoor hij zijn besluit niet goed kon toelichten, werd besloten om in de meivergadering er verder op terug te komen. Dat is gebeurd op 11 mei.

Jaap heeft met een korte notitie zijn besluit toegelicht. Daarin zegt hij dat hij inmiddels 76 jaar is, al 18 jaar in het bestuur zit, waarvan 13 jaar als voorzitter en dat enige 'sleet' dan ook een beetje gaat gelden. Dan kun je, aldus Jaap, beter tijdig stoppen dan op enigerlei wijze plotseling tot de ontdekking komen dat het niet meer echt en volledig gaat. Overigens heeft Jaap de mededeling dat hij ermee stopt met weinig genoegen gedaan. Het werk voor de VHV deed en doet hij nog steeds met plezier. "Afscheid nemen is dan wel verstandig, maar niet gemakkelijk."

Het bestuur respecteert zijn opvatting en start de procedure om een opvolger te vinden. Binnen het bestuur zijn er geen kandidaten. Het bestuur vraagt alle vrienden om voorstellen in te dienen tot 24 augustus. Je kunt jezelf kandidaat stellen of anderen. Wel omschreven. In de vergadering van 7 september a.s. zal het bestuur een groslijst vaststellen en aan de hand daarvan gaat een delegatie uit het bestuur praten met mensen van die groslijst. Uiteindelijk moet dat leiden tot één kandidaat. Getracht wordt om op de vergadering van 9 november een besluit te nemen.

Volgens de statuten is het benoemen van bestuursleden een taak van het bestuur. Als er geen geschikte kandidaten zijn, heeft het bestuur de volle vrijheid om zelfbenoembare personen aan te zoeken.

Samenvattend

Tot 24 augustus kun je namen van kandidaten inleveren bij de secretaris van de VHV. Dat kan per e-mail secretarisvhv@gmail.com of per post, Willem de Vrind, W. Boothlaan 192 1185 NW Amstelveen.

Willem de Vrind, secretaris